

VINYOLI, Joan: Llibre d'Amic de Joan Vinyoli, Lourdes Godoy (trad.), pròleg de Jad Hatem, Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, 2018; «Joan Lluís Vives» 3.

MARC AUDÍ

Université Bordeaux Montaigne
marc.audi@u-bordeaux-montaigne.fr

La col·lecció «Joan Lluís Vives», impulsada per Presses Universitaires de Perpignan, va dedicar el 2018 dos volums a la poesia catalana del segle xx: una edició crítica acompanyada d'un estudi d'Eusebi Ayensa i Prat de la *Faula d'Orfeu* de Josep Sebastià Pons, i una traducció del *Llibre d'amic* de Joan Vinyoli, presentat al Col·loqui de tardor 2018 de la Càtedra Joan Vinyoli, al qual dedicarem aquestes ratlles. A França l'obra poètica de Vinyoli no és del tot desconeguda. Patrick Gifreu va traduir magníficament *Passeig d'aniversari* a la col·lecció «Orphée / La différence» l'any 1990 (en part reprès al número 590 de la *Nouvelle revue française* l'any 2009, parcialment dedicat a la poesia catalana del segle xx), i Jean-Claude Morera (a qui el públic francès deu la primera traducció de les *Elegies de Bierville* de Riba publicada per Arfuyen) va seleccionar alguns poemes de Vinyoli a la seva antologia bilingüe *Huit siècles de poésie catalane* l'any 2010. És un goig poder llegir traduccions noves, i més del *Llibre d'amic*, inèdit en francès. El lector francès coneixedor de les lletres catalanes segur que té al cap el *Llibre d'amic i amat* gràcies a les successives traduccions col·lectives on participaren Max Jacob, Josep Palau i Fabre o Patrick Gifreu entre d'altres, algunes d'elles fàcilment disponibles, la qual cosa convida a acompanyar la lectura dels quinze poemes de Vinyoli amb el diàleg místic i poètic de Lluïa.

En primer lloc cal subratllar l'originalitat de la proposta, rigorosament bilingüe. Tant el poemari de Vinyoli com l'estudi de Jad Hatem i la semblança del poeta per Pep Solà adrecen el llibre al lector de poesia que conegui Vinyoli o no, gràcies als trasllats de Lourdes Godoy, i també al públic acadèmic a banda i banda del Pirineu. Els poemes mateixos han estat traduïts a quatre mans amb Jad Hatem, que basa el seu estudi primàriament en el text francès, com veurem un xic més endavant. La decisió de no acarar els poemes originals i la seva traducció (una pràctica editorial força freqüent a França) podria sorprendre, però d'aquesta manera s'evita la ziga-zaga incessant dels ulls, la curiositat per resseguir poema rere poema la tria de paraules, i es manté la tensió sens dubte necessària en un poemari tan intensament líric com el *Llibre d'amic*. De fet és un exercici força interessant pel lector bilingüe, que pot percebre sense interferències els efectes de les decisions dels traductors.

El *Llibre d'amic* és sense cap mena de dubte el punt més llaminer del volum. Tota traducció reactiva necessàriament la pulsio metapoètica, que de ben segur van sentir els traductors. La llengua particular de Vinyoli no se n'escapa. Enric Casasses la va definir perfectament: «No és un autor dels que es diu que tenen un

gran domini de la llengua. Al revés: té un gran domini, amb la llengua, de les realitats que ens vol fer viure. Amb mots ben triats i gairebé senzills, entra en qüestions que no poden ser reduïdes a conceptes i ens han d'arribar com fets viscuts, sensacions sentides i visions vistes.» «Gairebé senzills» a la majoria dels poemes, però que no defugen les estructures sintàctiques que vacillen: i així és des de la primera frase, és a dir el primer poema. La traducció d'aquest poema és lloable, tot i la tria discutible del «soit... soit...» en lloc del «ja... ja...» català: hi perdem la intensitat, la urgència i el desfici inicials, però no és fàcil evitar-ho. «Gairebé» també quan salten determinants («Suportaré presència?» al segon poema) o es forgen neologismes («l'amor que ens havia ensenyat com anostrar-les [les coses]» al vuitè). Al text català hi llegeixo «com a mostrar-les» sense punt final, fruit probablement d'un corrector corrector automàtic (error que no té efecte sortosament a la traducció), i és malaurat perquè deixa la sintaxi del text original erròniament truncada quan només calia revisar la literalitat de quinze poemes, sis pàgines en total.

Els traductors són força fidels als «gairebés» de Vinyoli, a la literalitat doncs, i només en algunes ocasions se n'allunyen. Trobem algunes substitucions de temps verbal al meu entendre injustificades: «Bruissent» per «Remorejaren» al setè poema; o bé el «passé composé» francès pel perfet perifràstic, que no té el mateix aspecte, al dotzè, a més combinat amb el «passé simple», una pràctica que no es recomana. Al tercer poema el participi francès explicita el gènere del destinatari («Vares venir fins on jo dormia» esdevé «Tu es venue jusqu'où je dormais»), explícitament femení en uns poemes adreçats a l'«amiga», però que els traductors haguessin pogut evitar mantenint un cop més l'aspecte verbal amb un «passé simple». A més, l'omissió del díctic «là» («jusque là où je dormais») afegeix un grau d'estranyesa en francès que no és pas al text inicial. El dotzè poema-frase («Vam arribar al peu d'una ardent muntanya...») és especialment difícil, i cal reconèixer l'esforç que suposa vessar la llengua malleable de Vinyoli. El traductor pot topar amb els refinaments gramaticals francesos, que malgrat la seva varietat sempre traven les estructures: si els obvia crea disruptions més importants que les del text original. Per exemple, l'omissió al segon poema, que en francès és més estranya: «Supporterai-je présence ?» Però són inevitables, i cal subratllar la capacitat dels traductors a fer-se seu el risc. El prenen també substituint al poema catorze un «i» per un «or» d'oposició, tal vegada per evitar la repetició quatre vegades de «et», però modificant el significat. A més en francès un «or» preveu en el discurs una resolució ulterior introduïda per «donc», que no tenim als versos següents.

Més problemàtica encara és la traducció del cinquè vers del sisè poema («Però vingué l'oreig que emmaltint guaria»), perquè la proposta és senzillament incorrecta en francès («Mais il est venue [sic] la brise qui en rendant malade guérissait»). Aquí sí que la llengua «senzilla» de Vinyoli es dissol incomprensiblement a causa d'una manca de relectures, i ens trobem davant d'un galimaties absolut. De fet, quan unes pàgines més lluny aquest vers apareix citat al comentari de Jad

Hatem, sí que és correcta la traducció. Em sembla malaguanyat de publicar un text bilingüe amb molt poca cura, més enllà dels errors que sempre hi ha als llibres: són poc més de deu pàgines de Vinyoli que hagués calgut respectar sense excuses. I goso dir especialment quan es tracta d'una publicació acadèmica.

Un darrer punt afecta el primer vers del primer poema. Els traductors trien «fronde» pel català «fronda». «Fronde» pot significar fullatge en francès, com «frondaison» o «feuillage», però es fa difícil no pensar primer en altres significats que no ajuden: el de rebel·lió o bé el de l'arma que va donar aquest significat en francès, la fona. «Ja soledat, ja fronda» esdevé «Soit solitude, soit fronde». La confusió amb la fona és tan inevitable que el comentari de Hatem (a la pàgina 100 en català) revela que l'ambigüitat francesa ve de fet d'un error de comprensió, a les primeres ratlles d'un exercici interpretatiu: «Considerem més atentament la relació —en la mesura en què es pot aclarir— de la solitud i la fronda. La primera és singularització, separació. La segona és propulsió, dinamisme.» Una mica més lluny Hatem hi torna, parlant de la «fronda [...] que dispersa.» És especialment delicat, perquè l'error apareix al principi d'un text especialment associatiu, això sí, ple de referències sovint enlluernadores, però que al meu entendre no s'acosta gaire «à la lettre» dels poemes de Vinyoli. Sí que es «pot aclarir» més el poema de Vinyoli, sempre que se'n copsi el significat literal.

Si la llengua de Vinyoli a vegades sembla que sigui la d'una endevinalla, escarida i misteriosa, la prosa de Hatem per a molts lectors pot semblar que respongui amb una gran confusió. Malgrat l'acumulació referencial, no hi ha ni una referència al refinament mètric, excepcional si es ressegueixen les sinuositats al voltant del decasíl·lab a gairebé tots els poemes, i en menor mesura l'hexasíl·lab. Amb alguns versos d'una especial bellesa, com els dos alexandrins emmarcant un decasíl·lab del poema sisè «Però vingué l'oreig que emmalaltint guaria / i estengué sobre nostre una nit verda. / Ens vàrem amagar llavors en una esplug», o bé «I se'ns abandonava una viola» del poema onzè. Hatem troba que el «recull [està] atapeït de pensament», però m'hagués resultat més plaent, i més fidel al text, d'entendre com es desplega la «sensualitat alada» de la qual parla Pep Solà al final del volum, gens feixuga (en el text original francès «surchargée»). I poder sentir com brunz, ple d'un cant que no té res d'«altiu» («hautain»), el darrer decasíl·lab que resol en magnífica vibració l'agenollament del poeta: «De genolls he caigut, / flectat segueixo invisibles passos: / no he d'assolir-te mai. / Ressonen tot com el buc ple d'abelles.» Al capdavant, tal com recorda Júlia Català, l'itinerari és el d'un poeta que «combat la seva soledat amb l'única companyia del poder de la paraula cantada».